

Anmeldelse

SØREN ESPERSEN: *Valdemar Rørdam. Nationalskjald og landsforræder*. Forlaget Lysias. Danmark 2003.
ISBN 87-989198-1-4. 223 sider. Kr. 238,00.

Kan dog erhverves for kr. 100,00 inkl. moms og forsendelse ved henvendelse pr. e-post til adm@applefarm.dk.

Digteren Valdemar Rørdam (1872-1946), som i almenheden ikke er synderlig kendt uden dog at være ganske glemt, lever i sit eftermæle et underligt liv. For hvad var han: Nationalskjald eller landsforræder? Så længe man ikke rigtig med sig selv ved, i hvilken bås man skal sætte ham, lever hans minde og sange et halvsjult liv. Han findes i Højskolesangbogen med to fædrelandssange; men de synges nok ikke meget. Når nu man ved, at han støttede, at danske – i tyske uniformer – kæmpede mod Sovjetunionen, mens Danmark var tysk besat, kan man så synge fx »Danmark, i tusind år«, sådan uden videre? Spørgsmål som dette nager vistnok stadig mange danske. Derfor er det glædeligt, at Søren Espersen, journalist og medlem af folketinget for Dansk Folkeparti, har skrevet bogen *Valdemar Rørdam*, og således gjort et forsøg på at fremtvinge en dansk overvejelse om, hvordan man bør forholde sig til Rørdam og hans digtning.

At hive Valdemar Rørdam frem af halvglemslen er i sig selv berettiget, hvilket den, der har læst blot nogle af hans gode digte, må være enig i. Man har ganske enkelt savnet en gennemgang af Rørdams liv, en redegørelse for hvordan han blev nationaldigter, hvorfor han med rette kaldtes dette, og hvorfor han tillige kaldes landsforræder. Dette er – ikke mindst pga. undertitlen, *Nationalskjald og landsforræder* – hvad man må forvente at få svar på, når man læser Espersens bog.

Bogens begyndelse indfanger med journalistens levende stil læseren i den dramatiske historie om Rørdam: Tiden er maj 1945, og en gruppe frihedskæmpere er på vej for at hente Rørdam, der anses for at være landssviger. De afvises af den lokale venstremand, der til gengæld sørger for, at Rørdam frivilligt lader sig

Anmeldelse

midlertidigt indlægge på sindssygehospitalet i Nykøbing. Her var Rørdam fredet og var egentlig selv glad for opholdet. Espersen beretter om, at Rørdam, mens han var på hospitalet, kom i kontakt med en ung frihedskæmper, hvilket for første gang gav ham forståelse for modstandsbevægelsens sag. Denne gryende forståelse styrkedes ved, at Rørdam fandt ud af, at hans egen nevø havde været frihedskæmper og endog var død nogle uger forinden, uden at han, hans onkel, vidste om det. Han blev derved klar over den isolation, han selv havde levet i de foregående år. At Martin A. Hansen aflagde Rørdam et besøg, vidner dels om Martin A. Hansens menneskelige storhed – at han, frihedskæmperen i befrielsesdagene, ikke holdt sig for god til at aflægge »landsforræderen« et besøg – og dels om Rørdams nationale digtnings betydning, som Martin A. Hansen anerkendte.

Efter således at have ridset Rørdams skæbne op og lagt op til en redegørelse for konflikten »nationalskjald og landsforræder« tager Espersen fat på en mere biografisk gennemgang af Rørdams liv. En sådan skal der naturligvis til, og Espersen inddrager mange breve m.v., der ikke tidligere har været fremlagt, og gennem omtrentligt den første halvdel af bogen fremlægges Rørdams liv; man møder den friske unge mand, der elsker vandreture, drømmeren, der forelsker sig i snart den ene og snart den anden, den arrogante unge mand, der foragter den familie, hos hvem han en tid lang er huslærer, og den unge højskoleelev, der stifter bekendtskab med flere sønderjyder, og for hvem den sønderjyske sag bliver en hovedsag. Digteren ligger selvfølgelig på lur hele tiden, og man hører da også om, at Rørdam efterhånden har held med sine digte. Desuden finder han endelig sin Margrethe, som han gifter sig med, og de får børn og flytter til Fyn. Interessant er det at få kendskab til Rørdams liv, selvom denne biografiske del har sine svagheder. Den tynnes af mange lange citater, hvor forfatteren med fordel kunne have berettet mere og samlet indtrykkene til en helhed, og der er steder, hvor fremstillingen bærer præg af begivenhedsopremsning. Særlig svækkes fremstillingen dog af, at man ikke rigtig får kendskab til Rørdams digteriske udvikling, hvilket man jo skulle forvente i en sådan biografi. Man hører godt nok, at Rørdam efterhånden bliver mere kendt, men de digte, der med rette gjorde ham

Anmeldelse

skattet, ser man ikke, ej heller lægges de frem for læseren i analyser eller på anden måde. Det meste, man i bogens første halvdel ser til Rørdams digte, er citater derfra før hvert kapitel. Disse stumper er jo bedre end ingenting, men da de ikke er forsynet med oplysninger om, i hvilket år de er skrevne, og fra hvilke digte/samlinger de stammer, kan de ikke bruges til at bibringe læseren en forståelse af Rørdams digteriske udvikling; de hører således heller ikke nødvendigvis til den periode, det tilknyttede kapitel omhandler. En nøjere gennemgang af Rørdams digte gennem tiden ville ikke blot have kunnet bibringe læseren en forståelse af, hvorfor Rørdam med rette kunne betegnes »nationalskjald«, men ville også bidrage til et portræt ikke bare af Rørdams liv, men af Rørdam selv; og ikke mindst til en forståelse af det spørgsmål, man jo ved, skal tages op senere i bogen: Spørgsmålet om Rørdam som »landsforræder«; hvordan endte han sådan? Og hvad kunne pege i den retning?

Anden halvdel af bogen, hvor man tidsmæssigt befinder sig under Anden Verdenskrig, er mere vellykket end første halvdel. Her er man ved Rørdams skæbnetunge fejlgreb under krigen: Udgivelsen af digtet »Saa kom den dag« trykt i et nazistisk studenterblad, hvori Rørdam hylder det tyske angreb på Sovjet og opfordrer til dansk deltagelse – »Vi har dog samme Livsrum at forsvare.« Her lever Espersens beretning, og man fornemmer, at en vilje til at begribe dette fejlgreb er bogens egentlige ærinde, hvilket også er berettiget. Espersen skriver spændende om Rørdams søn Helgo, der var flyttet til Finland og dér deltog i kampen mod Sovjet, hvilket er med til at give en vis forståelse for netop Rørdams stilling mod Sovjet og for Tyskland. Og her gør citaterne fra Helgos breve god gavn; her bidrager det citerede til en forståelse.

Rørdams tidligere digtning burde dog også have været inddraget i dette forsøg på en forståelse. Kernespørgsmålet er naturligvis: Hvordan kunne en så stærkt dansksindet mand som Valdemar Rørdam under krigen, mens Danmark er tysk besat, opfordre til, at vi skulle kæmpe sammen med Tyskland?

At Rørdam frygtede Sovjetunionen og kommunismen mere end Tyskland og nazismen er naturligvis et vigtigt led i besvarelsen. Men er det nok? Hvordan var Rørdam kommet dertil, at han mente, at valget alene stod mellem disse to?

Anmeldelse

Espersen forklarer til dels dette med, at Rørdam var isoleret på »Malergården« hos ægteparret Swane, hvor han kun kunne læse deres avis *Politiken* og *Fædrelandet*, som han selv holdt; men hvorfor Rørdam åbenbart allerede ved krigens begyndelse alene abonnerede på *Fædrelandet*, er et spørgsmål, der hverken stilles eller besvares. Det fremgår klart af Espersens bog, at Rørdam ikke var nazist: Således betragtede han ikke sig selv, og således betragtedes han ikke af nazisterne. Noget andet må altså have drevet ham til at holde den nazistiske avis og i øvrigt stole fuldt og fast på, at det nye Tyskland var et bedre og mere ædelt Tyskland. Nazismen har på en eller anden måde fænget hos Rørdam, uden at han dog var ideolog. Han har troet på dens erklæret gode hensigter og har vel også i dens kampvilje og evne til at samle og styrke et splittet og svagt Tyskland set noget godt; og han har altså også troet på en for Danmark fornuftig fremtid i et Europa under tysk førerskab. Espersen bruger her rammende betegnelsen »nyttig idiot«.

Et af de værker, Espersen med fordel kunne have inddraget i et forsøg på at indkredse Rørdams syn på forsvar og besættelse, er digtsamlingen i to bind *Den gamle Kaptajn* (udgivet 1906-7; forkortet udgave 1908), der er fortællinger fra krigen i 1864 og desuden indeholder andre »forsvarsdigte« fx et af hans mere kendte »I Sommersol og Blæst«. I et af digtene, 'Danske Drømme', forudsiger Rørdam en kommende krig mellem to stormagter med et værgeløst Danmark imellem sig. England og Tyskland nævnes. Danmark tror sig beskyttet af sin våbenløshed, men besættes uden sværdslag af den ene stormagt:

Det hedder: „Majestæt og Excellence!
Vi kommer for at skærme Danmarks Hjerter
imod en Magt, vi tilstår det med Smerte,
hvis frække Rovlyst kender ingen Grænse.

„Vi nødes for en Stund til Konfiskering
af Forråd og Kontanter. Ja, desværre.
Men alt selvfølgelig mod fuld Kvittring.
Behag at se, Sire, se, højædle Herre!“

Nærmest en profetisk gengivelse af det tyske »Oprop« og den såkaldte clearingkonto. Besættelsesmagten vil selvfølgelig ikke, som vi selv, forsømme at

Anmeldelse

befæste Danmark og tvinger befolkningen til at udføre arbejdet. Man tænker på befæstningsarbejdet ved Vestkysten; her blev ingen dog tvangsudsikret, for hvad Rørdam ikke havde forudset var at besættelsesmagten fandt nogle villige til at udføre arbejdet mod betaling – med penge fra clearingkontoen. Rørdam forestiller sig (naturligt nok tiden taget i betragtning), at det er København, der befæstes af fjenden. Og fæstningen opføres: »En provisorisk. Ak! Men smukt besat / af „Vennerne“ med Mandskab og med Våben. / Og nu kan Stormagt Nummer to ta fat, / og gør det strax. Den By er ikke åben.« Byen sønderbombes »af vor Befrier!«, som dog heller ikke vil agte os: »Den ene Magt vil kalde sig Beskytter, / en vil med Jernhæl trampende gå frem. Hvem der end bliver her, Alverden spytter / på dette Folk, som har forspildt sit Hjem.« Rørdam havde måske som ingen anden set, hvad der kunne komme. Og med de citerede linier, kan det forekomme sært, at han, da Danmark så blev besat af de tyske »venner«, der kom for at »beskytte« os – hvilket jo netop burde sættes i gåseøjne – så så han dem vitterlig om ikke som venner så dog som beskyttere; fordi en af de andre stormagter, Sovjet, ville være værre. Men et sådant syn på tingene forudsætter også, at Rørdam ikke har set mening i at kæmpe mod den første besættelsesmagt; han må have ment, at slaget var tabt. Her adskiller han sig jo fra fx Kaj Munk, der netop ikke mente, at slaget var tabt endnu, idet England jo ikke var slået. Et ræsonnement der viste sig at være ganske realistisk. Rørdam skriver i det citerede digt: »Med Danmarks Frihed er alt dansk forbi, / kun Danmark værnet er der en Fremtid i.« Meget taler for, at det for Rørdam var forbi den 9. april 1940. Herfra skulle der bygges op. Og med hele Rørdams syn på forsvaret som kernen i et folks mulighed for at være til, kan han have opfattet kampen mod Sovjetunionen som en slags dansk genrejsning. I hans øjne kæmpede vi side om side med tyskerne, hvilket jo ikke var en udlægning, der havde rod i virkelighedens verden, hvor der netop ikke var tale om, at danske styrker blev sendt i krig, men om at danske statsborgere meldte sig til tysk krigstjeneste. I *Fjordene* fra 1941, som Espersen nævner, men ikke kommenterer, finder man Rørdams holdning udtrykt. Han håber på Tysklands »Respekt«, nu hvor vi er de lidende, ligesom vi undlod at tage hele Sønderjylland efter Første Verdenskrig, da Tyskland var den lidende. Paradoksalt nok er dette en klassisk

Anmeldelse

venstreradikal tanke og kan tages som udtryk for Rørdams desperation: Der var ikke andet end at håbe på besættelsesmagtens gode vilje. Til gengæld tror Rørdam også på denne; han havde en grundlæggende tillid til det nazistiske Tyskland eller, som han kalder det, »det ny Tyskland, stort i Dåd og Tanke«.

Selvom Espersen altså kunne have inddraget flere af Rørdams egne digte for at udlede en forståelse af Rørdams fejlgreb under krigen, bidrager denne del af bogen dog med de mange nyfremdragne breve og med sin velskrevne fremstilling af hele forløbet væsentligt hertil.

Efter befrielsen mødte Rørdam som nævnt både en ung frihedskæmper og Martin A. Hansen, hvilket langsomt, men sikkert, fik ham til at indse, at de, der havde kæmpet mod Tyskland, havde gjort det for Danmarks skyld, og at han selv havde set fejl – så frygteligt fejl. Det »ny Tyskland« var ikke mere ædelt end det gamle – tværtimod! Hans næstsidste digt, *Tale fra Skafottet*, er den anklagedes brødebetyngede indrømmelse af sin skyld og forsøg på at forklare. Det er – ganske på sin plads – optrykt i sin helhed i Espersens bog. På Rørdams gravsten står et vers lavet af ham selv; her omtales han rammende: »Blind Seer – dertil / var han dømt og skabt«.

Espersens bog er et savnet bidrag til forståelsen af og kendskabet til Valdemar Rørdam, endskønt den ikke kan stå som den sidste. Endnu mangler værket om Rørdam som digter, og endnu mangler værket, der ikke blot anskuer Rørdams liv »fra skafottet«. Rørdams væsentligste digtning ligger i tiden inden Anden Verdenskrig, og denne periode af hans liv bør behandles mere indgående end Espersen har gjort. Men Espersens bog yder sit udmærkede bidrag til en forståelse af Rørdam og især af hans fejlgreb under krigen, hvilket nok er en forudsætning for, at han atter kan anerkendes som digter. Bogen er alt i alt spændende og velskrevet, hvorfor den hermed kan anbefales – og syng så også nogle af Rørdams gode sange!

Adam Wagner